SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
Hallitusneuvos Ismo Tuominen

Lakivaliokunnalle

Asiantuntijalausunto asiassa K 3/2021 vp Hallituksen vuosikertomus 2020

Rattijuopumuksen rangaistukset
M 5/2014 – EK 56/2014 vp

- - - - - - - - - - - - - -

5. Eduskunta edellyttää, että hallitus tehostaa nuorten rattijuopumuksesta epäiltyjen päihdetilanteen kartoitusta ja siihen liittyviä jatkotoimia.

- - - - - - - - - - - - -

5. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamista koskeva hallituksen esitys on annettu eduskunnalle 8.12.2020. Kuntien sosiaalitoimelle ei ole tässä tilanteessa tarkoituksenmukaista osoittaa erillisiä päihdekartoitusta tai päihdekeskusteluja koskevia lisätehtäviä. Eduskunnan lausumaa toteutetaan jatkamalla nykyisten mallien toteutusta, hakemalla yhteistyötä muiden vastaavien mallien kanssa ja erityisesti varmistamalla Tie selväksi -mallin toteuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksen yhteydessä.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Esitän asiantuntijalausuntona sosiaali- ja terveysministeriön toimialan osalta yllä olevassa asiassa kunnioittavasti seuraavan:

1. Kokemukset Tie selväksi - mallista

Neljän ministerin ja ministeriön voimin etsittiin jo vuonna 2007 uusiakin ratkaisuja liikenneturvallisuuden parantamiseksi, päihdehaittojen vähentämiseksi ja viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi. Kokeiluna käynnistetyssä Tie selväksi –hankkeessa onnistuttiin kehittämään uudenlainen toimintatapa rattijuopumukseen puuttumiseksi moniammatillisena yhteistyönä. Yhtenä keskeisenä tuloksena oli, että päihteiden käytön puheeksi otto ja mini-interventiotoiminta ovat mielekkäitä toimia ja käyttökelpoisia työvälineitä myös sosiaalityön asiakaskontakteissa.

Tie selväksi -toimintamallissa keskeinen työväline on sosiaali- ja/tai terveydenhuollon järjestämä päihdekeskustelu, jossa käsitellään rattijuopumuksen taustalla mahdollisesti vaikuttavia päihde-, mielenterveys- tai sosiaalisia ongelmia. Poliisi ottaa rattijuopumuksesta kiinni jääneiden esitutkinnan yhteydessä puheeksi alkoholin aiheuttamat liikenneriskit ja kertoo mahdollisuudesta osallistua päihdekeskusteluun, jossa käsitellään sekä kyseistä tekoa että henkilön elämäntilannetta sen takana. Keskustelun pohjalta tehdään alkoholinkäytön tilannearvio, jonka pohjalta

sosiaali- tai terveystoimen ammattilainen tukee asiakkaan alkoholin käytön hallintaa ja ohjaa tämän sopiviksi katsottuihin palveluihin.

Toimintamallissa on kaksi toimivaa keskeistä periaatetta:

- **Matalan kynnyksen periaate** tarkoittaa mahdollisimman helppoa päihdekeskusteluun menoa. Toimintamallin lähtökohtana on, että viranomaiset koordinoivat ajanvarauksen ja yhteydenoton asiakkaan puolesta.

- **Nopean puuttumisen periaate** puolestaan tarkoittaa konkreettisesti avun tarjoamista jo kuulustelutilanteessa. Ajanvaraus sekä varsinainen päihdekeskustelu järjestetään mahdollisimman pian. Päihdekeskusteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja keskustelu voidaan käydä myös puhelimitse.

Rattijuopumusepäily tarjoaa hedelmällisen tilaisuuden puuttua asiakkaan mahdolliseen päihdeongelmaan ja havahduttaa hänet huomaamaan päihteiden käytön aiheuttamat riskit hänelle itselleen sekä muille. Rattijuopumus saattaa myös olla merkki isommista elämänhallinnan ongelmista, jotka tulevat ilmi asiakkaan kanssa keskustellessa.

Herkimmin tarjottuun tukeen tarttuivat kokeiluhankkeen aikana ensikertalaiset ja hanke tavoitti erityisesti nuoria, jotka eivät ole vielä minkään palvelujärjestelmän piirissä. Hankkeen aikana rattijuopumuksesta kiinnijääneitä pyrittiin motivoimaan kertomalla, että tiedon avun vastaanottamisesta voi toimittaa syyttäjälle. Tie selväksi -mallin etuna oli myös, että sen kautta voitiin pyytää alaikäisiä osallistumaan päihdekeskusteluihin usein lastensuojelutoimenpiteitä nopeammin.

Näiden tietojen johdosta mallia on erityisesti kehitetty nuorten rattijuoppojen kohderyhmälle. Yhteistyökumppanina on ollut erityisesti Ankkuri-hanke, jonka yhtenä tarkoituksena on puuttua varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten rikollisuuteen. Tieliikenteestä kuolleista rattijuopoista kolmannes on ollut alle 25-vuotiaita. Tutkimuksen mukaan rattijuopumuksen uusijat ovat olleet yhä nuorempia ja alle 30-vuotiaiden osuus kaikista uusijoista on kasvanut.

2. Mallin toteuttaminen kuntien järjestämisvastuulla olevassa sosiaali- ja terveystoimessa

Jo aiemmin on kirjattu, ettei tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuu uudistuspaineita, kuntien sosiaalitoimelle ole tarkoituksenmukaista osoittaa erillisiä päihdekartoitusta tai päihdekeskusteluja koskevia lisätehtäviä. On ongelmallista, että sote-maku-uudistus on lykkääntynyt jo useita vuosia, sillä kokonaisratkaisun viipyminen on ymmärrettävästi merkinnyt myös Tie selväksi-mallin levittämisen pysähtymistä: Toimialan kehittäminen on viime vuosina painottunut uusien organisaatiomallien valmisteluun ja samanaikaisesti kokonaan uusia tehtäviä ei ole ollut mahdollista ottaa ainakaan laajasti käyttöön.

3. Mallin jatkovalmistelu

Sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta katsottuna Tie selväksi-malli on valmiiksi kehitetty ja tutkimustietoon perustuva toimintamalli, joka olisi omiaan sekä yleisesti parantamaan palvelujen tarpeessa olevien nuorten terveyttä ja hyvinvointia että erityisesti vähentämään (uusinta)rattijuoppoutta.

Sosiaali- ja terveysministeriö edistää näillä näkökulmilla Tie selväksi-mallin levittämistä myös uusissa valmisteilla olevissa sote-rakenteissa. Sosiaali- ja terveysministeriö vaikuttaa siihen, että Tie selväksi –mallia käsitellään ”Tulevaisuuden sote-keskusten kehittämisohjelmassa” kannatettavana sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten hyvänä käytäntönä.

Ismo Tuominen
Hallitusneuvos